

Jogi személyiség nélküli jogalany: a múlt félreértése vagy jövőbe mutató jel?

Hominum causa constitutum omne jus – szól a római regula. Ki máshez is kötődhetne a jog, mint az emberhez? A jog elméleti meghatározása alapján¹ magatartás-szabály, azaz olyan szabály: amely az elméletileg lehetséges magatartások közül írja elő a helyeset és követendő; egy szabályozói akarat arra nézve, hogy meghatározott helyzetekben milyen cselekvések menjenek, mehessenek végbe a valóságban. Ilyen szabálykövető cselekvésre pedig, amire a jog irányul, a valóság világában csak egy típusú alany: az ember képes, csak az ember tudja a jogban foglalt tartalmat megvalósítani, megcselekedni.

A római jog tartotta is magát e tiszta logikai érveléshez, az emberen kívül más jogalanyt nem ismert el.² A mai kor embere jogot azonban nem csak az embernek tulajdonít: ki lepődik meg ma azon, hogy egy részvénytársaságnak, egy szakmai kamarának vagy egy betéti társaságnak ingatlantulajdona van?

Ehhez az új jogi világhoz, amely az embereken kívül különféle néven futó jogalanyokkal népesült be, nem csak évszázadok szemléletmód-váltása, hanem a jogi eszköztár változása is szükséges volt.

A középkorban már nagy vagyonokat kezeltek Szent Péter nevében, nem egyszer előfordult, hogy az örökhagyó vagyonát az Istennek, Szűz Máriának, vagy a szenteknek hagyta, sőt arra is volt példa, hogy a bíróságok egyes szenteket meghatározott összeg erejéig elmarasztaltak.³

A szemléletmód tehát változni kezdett, a kora újkori Angliában a *társaságok* már fegyveres hajórajokat tartottak alkalmazásukban, és a terjedő tőkés társulások mögött elmosódnak az egyes emberek, valójában a középpontban már a társaság és az abban felhalmozódó vagyon áll.⁴

A tulajdonjog a társaságé, a szerződéses kötelezettség az osztalék megfizetésére a társaságot terheli – dolgot birtokolni, használni, azzal rendelkezni azonban csak az ember tud, mint ahogy az osztalék megfizetésre szóló jogi parancsban foglalt cselekvést is csak az ember tudja végrehajtani. Hogyan lehet akkor jogalany egy társaság, ha jogait soha nem képes gyakorolni?

Az új szemléletmód megteremtette a működéshez szükséges jogi eszköztárat is: elfogadottá vált a modern értelemben vett képviselői lehetőség. A modern értelemben vett képviselői esetén a képviselő cselekménye a képviseltnek számít be,⁵ a jog által meghatározott szabályszerű cselekvést (*amit kell cselekedni*) a képviselő hajthatja végre, a cselekvést a képviselő viszi végbe a másik jogalany (*akinek cselekednie kellene*) helyett.

Ennek a számunkra kézenfekvő mechanizmusnak az érvényesülése szintén évszázadok jogfejlődésének eredménye: a klasszikus római jogban egyes kivételes szabályoktól eltekintve

---

¹ Szilágyi Péter: Jogi alaptan, Osiris Kiadó, Budapest, 1998. p. 204.

² A római jogtudomány csak a jogfejlődés posztklasszikus korszakában (Kr. u. III. – VI. század) fogadott el jogalanyként egyes személyegyesüléseket és vagyontömegeket, de ezek a jogintézmények kevéssé nyertek kidolgozást.

³ Moór Gyula: A jogi személyek elmélete, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Budapest, 1931. p. 41.

⁴ Horváth-Kajtar-Nagyné-Révész-Stipta-Zlinszky: Általános jogtörténet I., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. p. 211.

⁵ Ptk. 219. § (2) bekezdés

csak „közvetett képviselőre” volt lehetőség, azaz arra, hogy az ügyben eljáró „képviselő” a saját nevében tegyen nyilatkozatot, kössön szerződést, a saját nevében cselekedjen, saját magának szerezzen jogokat és kötelezettségeket, amelyeket azután egy további aktussal a „képviselt” személyre ruházott át.⁶

Ez a „képviselőre” nézve nyilvánvalóan kockázattal járó „közvetett képviselő” azon túl, hogy a tőkés forgalmi viszonyokban mechanizmusa nem lehetett működőképes, egyébként is csak a képviselő előfutárának tekinthető, hiszen annak a képviselő intézményétől függetlenül majdnem mindig megvan a lehetősége, hogy valaki egy általa megszerzett jogot utóbb egy újabb aktussal harmadik személyre átruházzon.

A közvetlen képviselő általános elfogadásán túl még egy másik jogi eszközre is, a jogalanyok két csoportra, cselekvőképesekre és cselekvőképtelenekre osztására is szükség volt ahhoz, hogy a jog világának alanyai között ma már ne csak az embereket tartsuk számon.

Cselekvőképés jogalany az, aki szabálykövető cselekvésre képes, aki fel tudja mérni, hogy mit ír elő a magatartását szabályozó jog, helyzetében milyen cselekvéseknek kell, illetve lehetséges végbemennie, azaz aki rendelkezik az ezek tudati átfogásához szükséges beszámítási képességgel. A cselekvőképtelen jogalany erre képtelen.

A cselekvőképtelen emberek beszámítási képességük hiányában tudatos cselekvőként nem jöhetnek számításba – a jog lényegére: a szabálykövető cselekvésre képtelenek, de a jogalanyiság tőlük, emberi méltóságuknál fogva erkölcsileg nem tagadható meg. Hogyan lehet jogalany a cselekvőképtelen hathónapos gyermek, ha jogával nem képes élni? Jogalanyiságát működőképessé az új eszköz, a közvetlen és törvény által kötelezően előírt képviselő teszi.

A közvetlen képviselő lehetősége nélkül a cselekvőképtelen ember csak a jogi szabályozás tárgya lehetne, de nem jelenhetne meg, mint a jog által meghatározott cselekvést megkövetelő vagy annak eleget tevő jogalany.

Ugyanez az elv, a cselekvőképtelenség és a közvetlen képviselő törvényi összekapcsolása teremti meg az emberen kívüli további jogalanyok jogi életképességét is. A beszámítási képességgel nem rendelkező, fogalmi létükből fakadóan cselekvésre képtelen társaságok és más jogi személyek konstrukcióját a törvényes képviselőjük teszi működőképessé.

Hogyan lehet jogalany a társaság, ha jogával soha nem képes élni? Úgy, hogy kötelezően, törvényben rendelt képviselője által a társaság nevében véghezvitt cselekvések a társaságnak számítanak be.

A ma számunkra kézenfekvően működő konstrukció mögött azonban láthattuk, évszázadok paradigmaváltása húzódik meg, és egy paradigmaváltás során mindig vannak, akik a régi szemüvegen keresztül nézve az új intézményeket meg nem értéssel fogadják.

A korábbi paradigmában, a cselekvőképés ember jogi tényeire építő klasszikus római jogi elvek mentén valóban nem kezelhető könnyen, hogy valami, ami nem ember, jogalany lehessen.

---

⁶ Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. p. 394.

A német területeken pedig, ahol a római jog a XV. századi recepciót követően szubszidiárius, kiegészítő jogként hatályos joganyagnak számított, a római jogelmélet különösen erős tényezőként hatott.

Ameddig a német területeken egységes kereskedelmi jog nem létezett, a jogászoknak a társasági jogviszonyokra éppúgy a római jog szabályait kellett alkalmazni, mint a magánjogi viszonyokra általában. Egész jogi iskolák alakultak arra, hogy a kereskedelmi jogra a római jog szabályait alkalmazni lehessen, és ezen belül meg lehessen feleltetni a gazdasági élet által kikényszerített új társaságokat (például a részvénytársaságot) a római jogi *societas* intézményeknek.

A *societas* a római jogban személyek szövetkezése megengedett vagyoni célra, de nem jogalany: nincs külön vagyona, csak a tagjainak, és nincsenek jogai vagy kötelezettségei sem, mivel azok csak az egyes tagokat illetik vagy terhelik.⁷

A klasszikus római jogi alapokon állók elkeseredett elméleti harcot vívtak a társaságok jogalanykénti elismerése ellen: azt kívánták a római jogból levezetett elvek mentén elérni, hogy a részvénytársaság jogai a részvényesekre, azaz az egyes emberekre (a jogalanyokra) visszavezetettek legyenek, így például a részvényesek, mint a római *institorok* saját személyükben, teljes vagyonukkal feleljenek, ne csak a társaságba bevitt vagyon erejéig, vagy hogy megálljon a beszámítás a társaság harmadik személlyel szembeni követelése és a részvényes harmadik személlyel szembeni tartozásai között.

Ilyen elméleti erőterben az 1861-es német Kereskedelmi Kódex (*Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch*) kodifikációja körüli jogalkotási vitákban még a gyakorlati életben már létező részvénytársaságok jogalanyiségének elismerése is komoly fegyvertény volt.

A kodifikáció során a két új, működésével jogalanyiségét még igazolni nem tudó, ekkor még csak papíron létező elképzelés: a közkereseti társaság és a betéti társaság nem tudott kitörni a római jogi iskola klasszikus elméleteinek hatása alól. A még pusztán elméleti konstrukciókra könnyebben rá lehetett „égetni” a jogalanyisággal nem bíró *societas*-ra utaló „jogi személyiség nélküli” jelzőt, mivel ezeknél a társaságoknál a római jogi érveknek még nem kellett a gyakorlati élet próbáit kiállni.⁸

Ez a római jogi *societas* alapú megközelítés hagyományozódott át a Kereskedelmi törvény kodifikációja során jogtudományi meg gondolás nélkül a magyar jogba.⁹

Természetesen mind a német, mind a magyar gyakorlatban hamar bebizonyosodott, hogy az önálló jogalanyiség hiányára utaló jelző ellenére mind a közkereseti társaság, mind a betéti társaság önálló jogalanyisággal rendelkezik.¹⁰

Ezt mind a tételes jog, mind néhány jogalkalmazói döntés áttekintése alapján könnyen beláthatjuk. A közkereseti társaság, illetve a betéti társaság adásvételi szerződéssel megszerzett tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető, a közkereseti vagy a betéti

---

⁷ Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, p. 526.

⁸ Nagy Ferencz: A kereskedelmi társaságok jogi természete, Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság, Budapest, 1878. p. 37-40.

⁹ Nagy Ferencz: A kereskedelmi társaságok jogi természete, p. 40.

¹⁰ Kisteleki-Lövétei-Nagyné-Pomogyi-Rácz: Egyetemes állam- és jogtörténet, Polgári kor, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002.

társaság perben állhat. Sőt, a közkereseti társaság és a betéti társaság gyakorlatilag felmérhetetlen minőségű és mennyiségű jogoknak és kötelezettségeknek lehet a hordozója. Ennek igazolására elegendő csak példaként felhívni a közkereseti társaság és a betéti társaság tételes jog¹¹ által deklarált jog- és kötelezettség-alanyiságát: a közkereseti társaság tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető.

A tekintetben, hogy a jogalanyiség magát a közkereseti társaságot, illetve a betéti társaságot illeti meg, mind az anyagi magánjog, mind a polgári eljárásjog egyértelmű: ha például a közkereseti társaság ingatlan adásvételi szerződést köt, nem a közkereseti társaság tagjai kerülnek tulajdonosi pozícióba és bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, hanem maga a közkereseti társaság; vagy ha a betéti társaság perben áll, a betéti társaság képviselője jogosult az eljárási cselekményekre és nem a tagok összessége, mint pertársaság jogosult részt venni az eljárásban.

Ennek az önálló jogalanyiságnak a tagok mögöttes felelőssége sem mond ellent. A közkereseti társaság, illetve a betéti társaság kötelezettségeiért elsősorban maga a társaság felel vagyonával, a társaság kötelezettségeiért a tagok saját vagyonukkal csak másodsorban, akkor felelnek korlátlanul és egyetemlegesen, ha a társasági vagyon a követelést nem fedezi.

Ez a mögöttes felelősség a tagoktól elkülönült jogalanyisággal egyáltalán nem ellentétes, sőt éppen az elkülönült jogalanyiség teszi lehetővé, hogy a tagok másodsorban felelhessenek, hiszen ha nem lenne a jogosult és a tag között még egy jogalany, hanem közvetlenül a tag lenne a kötelezett, másodsorról nem lehetne beszélni, és közvetlenül a tagok vagyonából kielégítést lehetne keresni.

Nem állítható az sem, hogy a mögöttes felelősség az elkülönült jogalanyisággal, ha nem is ellentétes, de attól „idegen”, hiszen a Ptk. általánosan lehetővé teszi, hogy más személy tartozásának megfizetésére másodsorban, arra az esetre, ha az eredeti kötelezett nem teljesít, kezesként kötelezettséget lehet vállalni (Ptk. 272-276. §).

Nem lehet tehát a közkereseti társaságot vagy a betéti társaságot a mögötte álló emberekre, illetve tagokra szétbontani: a közkereseti társaság vagy a betéti társaság jogainak és kötelezettségeinek alanyaiként nem lehet a közkereseti társaságban, illetve a betéti társaságban érdekelt tagokat meghatározni.

A dolgozat címében felvetett első kérdés a fentiekkel megválaszolásra került: a folyamatok félreértése termelte ki a múltban a „jogi személyiség nélküli jogalany” kategóriáját, a mögötte álló elméleti megfontolást, mely szerint a közkereseti társaság és a betéti társaság nem jogalany, hanem jogaik alanyai a mögöttük álló tagok, mind a joggyakorlat, mind a jogalkotás megcáfolta.

A továbbiakban érdemes megvizsgálni azt, hogy a születésekor üres „jogi személyiség nélküli jogalany” kategória megtöltődött-e a későbbi jogfejlődés során valamilyen jogi tartalommal, a jogalanyok fejlődésének új ágát képviseli-e.

Van-e értelme a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának, mint egyfajta korlátozott jogalanyisági mértékegységnek?

---

¹¹ Gt. 2. § (3) bekezdés: Valamennyi gazdasági társaság cégnévvel rendelkezik. A jogi személyiség nélküli gazdasági társaság is jogképes cégneve alatt, jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető.

A kérdés megválaszolásához először azt kell megvizsgálni, hogy van-e egyáltalán mértékegysége a jogalanyiságnak. Az ember esetében nincs: a jogalanyiség általános, feltétlen és egyenlő.¹²

Az emberen kívüli jogalanyok tekintetében pedig a Ptk. általános szabálya úgy rendelkezik, hogy a jogi személy jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek.¹³

Melyek azok a jogok és kötelezettségek amelyek „jellegüknél”, „természetüknél” fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek?

A kérdést a Ptk. nem válaszolja meg, így a jogi személy jogalanyiséga terjedelmének eldöntése a jogalkalmazóra marad. A válaszadás pedig nem könnyű: technikai szempontból ugyanis bármely jog és kötelezettség hozzáfűzhető az emberen kívüli jogalanyokhoz is, hiszen a jog általánosan megengedi – ettől eltérően jogszabály rendelkezhet - minden jog és kötelezettség teljesítése során a képviselőt.

Így elvileg az emberen kívüli jogalanyokat akár családjogi jogképességgel is felruházhatjuk, mint ahogy azt egyes keleti kultúrákban meg is tették.¹⁴

Az emberen kívüli jogalanyok büntetőjogi jogképességének kérdése is végigkíséri a jogfejlődést. A jogi személyek büntetőjogi felelősségének elvén alapult a tálió intézménye: a jog bizonyos emberek bűncselekményeit valamely közösségnek, mint jogi személynek számította be, és szankcióval is a közösséget, a jogi személyt sújtotta (illetve a büntetésnek bizonyos emberek általi elszívását a közösségnek, a jogi személynek tudta be). Az erkölcsi fejlődés, az egyéni felelősséget valló erkölcsi felfogás az, ami száműzte a vérbosszút a büntetőjogból, és tiltakozik a jogi személyek büntetőjogi felelőssége ellen, ez azonban a jogi konstrukció lehetőségét nem zárja ki.¹⁵

De megállapítható a jogi személy alkotmányjogi jogképessége is, a jogi személynek alkotmányos alapjogai vannak.¹⁶ A magyar Alkotmány védi a jogi személyek jogait.

„Természetesebben” rendelkeznek az emberen kívüli jogalanyok adójogi, pénzügyi jogi, közigazgatási jogi, munkajogi vagy polgári jogi jogalanyisággal.

Az emberen kívüli jogalanyok jogalanyiségének mértéke tehát pontosan nem meghatározható, hiszen értékítélet függvénye. A jogalkalmazó az uralkodó erkölcsi értékrendnek megfelelően

---

¹² Ptk. 8. § (2) bekezdés

¹³ Ptk. 28. § (4) bekezdés; a jogszabályhely felhatalmazást ad a jogalkotónak is arra, hogy az egyes jogszabályok meghatározott jogok megszerzéséből a jogi személyeket kizárják.

¹⁴ Az isten házastársai, ahol az isten képviselőjében a főpap járt el. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 355. Közelebbi példa, hogy az I. világháború után a francia állam törvényi felhatalmazás alapján örökbe fogadta a hadiárvékat.

¹⁵ A jogi személy felelősségre vonása a modern jogokban is megjelenik: elegendő, ha a magyar államot a világháborúk után jóvátételre kötelező rendelkezésekre gondolunk. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete p. 356. Közelebbi példa a magyar jogban a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény.

¹⁶ Sárközy Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. p. 218-228.

dönt arról, hogy egy jog vagy kötelezettség csak az emberhez fűződhet-e, vagy hozzákapcsolható a jogi személyhez is.¹⁷

Láthatjuk, hogy az ember és nem ember jogalanyok jogképességének területi összehasonlítása csak egy képlékeny, egyedi erkölcsi mérlegelésen alapuló elhatárolás mellett lehetséges, nem lehet két egymás mellé rajzolt oszlopdiagrammal kifejezni, hogy az embernek ennyi, a nem ember jogalanyoknak pedig annyi joga van.

Lehetséges-e, hogy a nem ember jogalanyokon belül a közkereseti társaság és a betéti társaság egy olyan beazonosítható „jog- és kötelezettségcsomaggal”, egy olyan egzakt jogalanyisági terjedelemmel bír, amely a jogalanyiság terjedelme, mint etalon mentén elhatárolná ezt a két társaságot a nem ember jogalanyok csoportján belül?

A társasági törvény szerint a közkereseti társaság és a betéti társaság jogképes cégneve alatt, jogokat szerezhetsz és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerezhetsz, szerződést köthetsz, pert indíthatsz és perelhetsz.¹⁸

A közkereseti társaság és a betéti társaság ráadásul a Gt. példalózó felsorolásán kívüli körben is rendelkezik jogalanyisággal, például a joggyakorlat rögzíti, hogy a közkereseti társaság munkáltatóként alanya lehet munkaviszonynak, ennek abban az esetben sincs jogi akadálya, ha munkáltatói jogait és kötelezettségeit jogutódlás folytán szerzi (BH 1996/665.), illetve a joggyakorlat rögzíti, hogy a betéti társaság váltókövetelés jogosultja lehet (BH 1993/515.).

Generálisan tehát a közkereseti társaság és a betéti társaság nincs kizárva a jogi személyek által általában megszerezhető jogokból és kötelezettségekből. Van-e olyan egyedileg meghatározott jog vagy kötelezettség, amit egy jogi személy társaság megszerezhet, míg a közkereseti társaság és a betéti társaság nem?

A kötvényről szóló 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 3. § e) pontja szerint csak jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet jogosult kötvénykibocsátásra, így szemben például az egyesülettel, a közkereseti társaság és a betéti társaság nem.

A földgázellátásról szóló 2003. évi XLII. törvény szerint földgáztermelő a Polgári Törvénykönyv 685. § c) pontja szerinti gazdálkodó szervezet, míg a földgáz biztonsági készletezéséről szóló 2006. évi XXVI. törvény a földgáztermelőket jogi személyként határozza meg.

A felnőttképzést folytató intézmények ellenőrzése során kiszabható bírságról szóló 1/2005. (I. 19.) FMM rendelet szerint a felnőttképzést folytató intézmény tevékenységének ellenőrzését a képzéssel érintett természetes, illetve jogi személy kezdeményezheti, a közkereseti társaság és a betéti társaság tehát nem.

A jogszabályok többsége azonban – több mint 250 törvény, kormányrendelet és miniszteri rendelet – hatályát egyszerre terjeszti ki a jogi személyre és a közkereseti társaságot és a betéti társaságot magában foglaló jogi személyiség nélküli jogalany kategóriájára: tehát gyakorlatilag mindkét személyi körre, a jogi személyre és jogi személyiség nélküli jogalanyra ugyanaz a tárgyi jog vonatkozik, jogalanyiságuk terjedelme azonos.

---

¹⁷ Ráadásul, ha a jogi személy jogképességét jogalkotói döntéssel, jogszabállyal korlátozzuk, az is erkölcsi értékítéleten alapul.

¹⁸ Gt. 2. § (3) bekezdés

Az eseti, jogszabályba foglalt eltérések pedig elméleti úton nem indokolhatóak. Miért ne bocsáthatna ki kötvényt a betéti társaság? Ha természetes személy vagy jogi személy kezdeményezheti a felnőttképzést folytató intézmény tevékenységének ellenőrzését, a közkereseti társaság és a betéti társaság miért nem?

Az eltérések racionális indokolhatatlansága mellett látható, hogy a közkereseti társaság és a betéti társaság a jogalkotási esetlegességeket és hibákat leszámítva nincs kirekesztve a jogi személyek által megszerezhető jogok és kötelezettségek meghatározott teréből, a jogalanyiség terjedelme, mint etalon nem határolja el ezt a két társaságot a nem ember jogalanyok csoportján belül.

Nem lehet a jogi személyeket egyfajta abszolút mértékű jogalanyként felfogni, míg a közkereseti társaságból és a betéti társaságból álló jogi személyiség nélküli jogalanyok csoportját egyfajta szűkebb mértékű jogalanyként értelmezni és így valamiféle korlátozott jogalanyisági mértékegységnek használni: a jogi személyiség nélküli jogalany kategória fenntartása a jövőben erre a célra nem indokolható.

Van-e értelme a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának, mint egyfajta „szerződéses jelleg” kifejezésének?

A magyar jogban vannak olyan szerződéses konstrukciók, amelyek a tagok között szerződéses alapon olyan közösséget hoznak létre, amelyben a jogok a tagok közös jogai lesznek, a megkötött szerződések alanyainak a tagok minősülnek, a megszerzett tulajdon a tagok közös tulajdona lesz, és a kötelezettségek is a tagokat terhelik: a tagok a kötelezettségekért közvetlenül a saját vagyonukkal kötelesek helytállni, korlátlanul és egyetemlegesen.¹⁹

Az ilyen konstrukciók (mint amilyen például a polgári jogi társaság) és a közkereseti társaság (betéti társaság) között azonban a jogalanyiség szempontjából nem rokonság, hanem minőségi különbség van. A különbség legjobban úgy írható le, hogy közkereseti társaság és a betéti társaság társasági szerződése egyszerre kötelmi és személyi jogi jellegű²⁰, míg a polgári jogi társaság csak szerződéses viszony, más szavakkal: a polgári jogi társaság egy szerződéses viszony, új jogalany létrehozása nélkül, míg a közkereseti társaság és a betéti társaság nemcsak szerződéses viszony, hanem új jogalany is.

A különbségnek megfelelően a közkereseti társaság és a betéti társaság létezése független a tagok (illetve a tagsági viszony) létezésétől, a tag halála vagy megszűnése (illetve a tagsági viszony megszűnése) nem vezet a közkereseti társaság vagy a betéti társaság megszűnéséhez: ezzel szemben az önálló jogalanyisággal nem rendelkező polgári jogi társaságnál, amely csak tagjainak jogalanyiságán keresztül képes megjelenni a polgári jogi viszonyokban, a tag halála vagy megszűnése (illetve a tagsági viszony felmondása) az egész társas viszony, a polgári jogi társaság megszűnését eredményezi.²¹

---

¹⁹ Ilyen konstrukciót alkotnak a Ptk. 568-578. §-ai, a polgári jogi társaság szabályai, de ilyen az építőközösség is (Ptk. 578/A-F. §). Ezekben perbeli jogképességgel is csak a tagok rendelkeznek (BH 1194/669.).

²⁰ A társasági és a cégtörvény kommentárja, Szerkesztő: Sárközy Tamás, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2004. p. 11.

²¹ Ptk. 577. § c)-d) pont. Ehhez képest csak kisegítő szabály az, hogy az azonnali hatályú felmondás kivételével a megmaradó tagok a társaság továbbfolytatását határozhatják el (Ptk. 576. §).

Az ilyen értelemben vett, önálló jogalanyiságot nem eredményező szerződéses jelleg kifejezésére az önálló jogalanyt létrehozó társasági szerződésen alapuló közkereseti társaságot és betéti társaságot magában foglaló jogi személyiség nélküli jogalany kategória nemcsak alkalmatlan, hanem kifejezetten megtévesztő.

Az ugyanis, hogy a közkereseti társaság és a betéti társaság tagjai által megkötött szerződés több a tagok kötelmi viszonyánál és önálló jogalanyt hoz létre, vitán felül áll: a kötelmi viszonyhoz adódó személyi jogi többlet jó bizonyítéka a fentiekben már idézett példákon túl az is, hogy a közkereseti társaság, illetve a betéti társaság akár saját tagjával is szerződést köthet. A közkereseti társaság és betéti társaság önálló, tagjaitól elkülönült jogalanyiséga a vagyoni jogi viszonyok minden területén érvényesül.²²

Ennek érvényesüléséhez azonban a szerződéses akaraton felül szükséges az is, hogy jogalanyiságot, az új személyt az állam is elismerje: hiába állapodnának meg ugyanis szerződésben, pusztán kötelmi alapon az érdekeltek abban, hogy egy új jogalanyt kívánnak létrehozni, és hiába fogadnák el esetleg jogalanyként még az új jogalanyt a vele jogviszonyba lépő külső személyek is, ha ezt a megegyezést az állam nem fogadja el, az új jogalany nem lesz képes a saját nevében az igényérvényesítésre. Az állami elismerés teszi lehetővé, hogy a jogi személyek a polgári jogviszonyokból eredő igényeiket szükség esetén állami kényszer igénybevitelével érvényesíthessék.²³

Mi az, amit érthetünk a közkereseti társaság és a betéti társaság szerződéses jellege alatt? Nem több, mint hogy közkereseti társaság és a betéti társaság létrehozásának jogszabály szerint meghatározott rendjében helye van a privátautonómiának,²⁴ a közkereseti társaság és a betéti társaság bejegyzésének alapfeltétele a társasági szerződés megkötése.

A közkereseti társaság és a betéti társaság szerződéses jellege azonban ennél - hogy a tagok a társasági szerződés tartalmának meghatározásával akaratuk szerint tölthetik ki a Gt. által meghatározott keretet, illetve, hogy szabadon eldönthetik, hogy akarnak-e, és kivel akarnak közkereseti társaságot vagy betéti társaságot létrehozni - többet nem jelent. A közkereseti társasághoz és a betéti társasághoz hasonlóan ennyiben szerződéses jellegű a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság is.

A közkereseti társaság és a betéti társaság megszűnése is a korlátolt felelősségű társasággal és a részvénytársasággal egyezően csak jogszabályban meghatározott rendben mehet végbe – meg kell azonban jegyezni, hogy a Gt. a megszűnés körében minden esetben csak az adott társasági típus megszűnésére tartalmaz szabályozást, magára a társasági szerződés (alapszabály) megszűnésére vonatkozóan rendelkezést egyáltalán nem is közöl.

A közkereseti társaság és a betéti társaság tehát a pusztán kötelmi konstrukcióktól a jogalanyiség perspektívájából önálló jogalanyiséga folytán egyértelműen különbözik, és nem jobban vagy kevésbé szerződéses jellegű, mint a korlátolt felelősségű társaság vagy a

---

²² Kisfaludi András: Társasági jog, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. p. 31.

A közkereseti társaság elkülönült jogalanyiságát a jogalkalmazás példái alátámasztják: BH 1997/124. A bíróság egyértelműen leszögezte, hogy a gazdasági társaság tagja nem tekinthető félnek a társaság által kötött szerződés vonatkozásában, így ezen az alapon megtámadási joga sincs.

²³ Kisfaludi András: Társasági jog p. 27.

²⁴ A társasági és a cégtörvény kommentárja p. 20.

részvénytársaság: a jogi személyiség nélküli jogalany kategória fenntartása a jövőben így egyfajta szerződéses jelleg kifejezésének céljára sem indokolható.

Van-e értelme a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának, mint a személyes jellegű társasági működés biztosítékának?

A közkereseti társaság és a betéti társaság jogalanyisága és az, hogy a tagok személyesen mennyire vesznek részt a társaság tevékenységében, összefüggésben nem áll egymással.

A személyes közreműködés ugyanis nem jelenti a tagok és a társaság közötti jogalanyisági határvonal kontúrjainak eltűnését, a személyes közreműködés révén a társaság és a tagok vagyona nem mosódik egybe. Ha a közkereseti társaság vagy a betéti társaság például ingatlan adásvételi szerződést köt, nem a közkereseti társaság vagy a betéti társaság tagjai kerülnek tulajdonosi pozícióba és bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, hiába működnek akár közre a tagok személyesen is a szerződéskötésnél.

A jogalanyiság és a személyes közreműködés nem feltételezi egymást: a jogalanyisággal nem rendelkező polgári jogi társaságok és a jogalany közkereseti társaságok (betéti társaságok) egyaránt jellemző vonása a tagok személyes közreműködésének lehetősége, illetve kötelezettsége. A személyes közreműködés a polgári jogi társaság esetén kötelezettség, amely alól kivételesen mentesülni lehet²⁵, a közkereseti társaság és a betéti társaság esetében pedig lehetőség²⁶.

A személyes közreműködés azonban nem a polgári jogi társaság jogalanyiségének hiányából, vagy éppen a közkereseti társaság vagy a betéti társaság jogalanyiságából fakad: a személyes közreműködés lehetőségéről a jogalanyisággal össze nem függő szabályok rendelkeznek. A tagok személyes közreműködésére (mellékszolgáltatás címén) a korlátolt felelősségű társaság esetén is lehetőség van²⁷.

A társaság képviseletében való személyes eljárás sem csak a közkereseti társaság vagy a betéti társaság ismérve: a jogi személy korlátolt felelősségű társaság tagja is jogosult lehet az ügyvezetésre és képviseletre, illetve a részvényesek is lehetnek vezető tisztségviselők.

A jogalanyiság és a személyes részvétel egymástól függetlenül biztosítható: a jogi személyiség nélküli jogalany kategória tehát a személyes jellegű társasági működés biztosítékának vagy kifejezőjének sem tekinthető.

Van-e értelme a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának, mint szervezeti alapú megkülönböztetésnek?

---

²⁵ Ptk. 568. § (4) bekezdés: A társaság valamelyik tagját a személyes tevékenység alól mentesítő megállapodás semmis; ha azonban a társaságnak jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság tagja is van, a szerződés úgy is rendelkezhet, hogy e tag csak vagyoni hozzájárulásra köteles.

²⁶ Gt. 91. § (1) bekezdés: A társaság bármely tagja a társasági szerződés rendelkezése vagy a többi taggal való külön megállapodás alapján személyesen közreműködhet a társaság tevékenységében.

²⁷ Gt. 119. § (1) bekezdés: A társaság tagjai törzsbetétjük szolgáltatásán kívül egyéb vagyoni értékű szolgáltatás (a továbbiakban: mellékszolgáltatás) teljesítésére is kötelezettséget vállalhatnak. A tagok által - nem választott tisztségviselőként - végzett személyes munkavégzés is mellékszolgáltatásnak minősülhet, ha nem munkaviszonyon vagy polgári jogi jogviszonyon alapul. A mellékszolgáltatás teljesítésének feltételeit a társasági szerződésben kell szabályozni.

Abból a szempontból, hogy a közkereseti társaságot és a betéti társaságot, ha személyességük nem is, de elsődlegesen „nem szervezett alapú” felépítésük elhatárolja-e a többi jogalanytól, elsőként azt kell rögzíteni, hogy az emberen kívüli jogalanyok jogalanyiségének nem feltétele, hogy szervezettel kell rendelkezniük.

A jogi személynek sem deklarált jogszabályi rendelkezés, sem gyakorlati szükségszerűség nem írja elő, hogy szervezettel kell rendelkeznie. A jogi személynek – cselekvőképességének hiánya miatt – csak képviselővel kell kötelezően rendelkeznie.

A jogi személy rendelkezhet egyetlen képviselővel is, aki egyszemélyben ellátja a jogi személy konstrukció működtetésével szükségszerűen együtt járó döntéshozó és ügyintéző, képviselési feladatokat (például a jogi személy egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság természetes személy tagja egyedül is jogosult lehet az ügyvezetésre és képviselésre, a taggyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekben szintén az egyedüli tag dönt),²⁸ de a jogi személynek betudott cselekvéseket létrehozhatja egy bonyolult szervezet is.

A képviselési szervezet tagoltsága (vagy éppen egy személyben összpontosulása) tehát a jogalanyiságnak nem feltétele, de rögzíteni lehet, hogy a közkereseti társaságot és a betéti társaságot is fel lehet építeni „vállalatszerűen”,²⁹ a tagok gyűlése működhet formalizált rendben, az üzletvezetés lehet professzionalista és menedzseri, működtethető felügyelőbizottság és választható könyvvizsgáló is.

A fentiekből látható, hogy a szervezettség és a jogalanyiség egymástól független fogalmak, de rögzíteni érdemes azt is, hogy maga a szervezet (legyen az bármilyen színvonalú) sem feltétele egyáltalán a jogalanyiságnak (hacsak a kft egyedüli tagját és egyben ügyvezetőjét nem képzeljük meghatározott célt, érdeket szolgálók szervezett csoportjának, azaz szervezetnek³⁰). Ugyanígy egy szervezet létrejöttéből sem következik a jogalanyiséga.

A két fogalom függetlensége abban a vetületben is érvényesül, hogy a jogi személyben összefoglalt jogok alanyaként sem lehet a szervezetet (a jogi személy szerveit, szervezeti szereplőit) feltételezni, a tételes jog ennek kifejezetten ellentmond³¹. Az ellentmondást jól tükrözik például a tulajdonjogi vonatkozások: az ugyanis nem állítható, hogy a jogi személy javai a kezelő szervet, a képviselőt vagy a tagok gyűlését illetik.

A jogalanyiség és a szervezet egymásnak nem feltétele, ráadásul a közkereseti társaság és a betéti társaság is lehet bonyolult szervezetű, míg a kft. és az rt. szervezetlen, akár egyszemélyes: a jogi személyiség nélküli jogalany kategória tehát szervezeti szempontból sem rendelkezik önálló csoportképző ismérvel.

Van-e értelme a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának, mint a mögöttes tagi felelősségre figyelmeztető jelzésének?

---

²⁸ Gt. 168. §

²⁹ A társasági és a cégtörvény kommentárja p. 27.

³⁰ Magyar Értelmező Kéziszótár, p. 1253.

³¹ Nem lehet a jogi személyt a mögötte álló emberekre, sem a tagokra, sem a szervezeti képviselőkre vagy más, a jogi személy szociológiai vagy gazdasági értelemben vett „tulajdonosaira”, hasznélvezőire (akár munkavállalóira) szétbontani, visszavezetni. Nem tarthatóak ezek az elméletek, mert a tételes jog ezeknek kifejezetten ellentmond: nem a jogi személy szervezeti szereplőinek – egyébként nehezen definiálható – csoportja szerez meg egyes jogokat, hanem a jogi személy.

E körben elsőként azt szükséges rögzíteni, hogy a Ptk. általánosan lehetővé teszi, hogy más személy tartozásának megfizetésére másodsorban, arra az esetre, ha az eredeti kötelezett nem teljesít, kezessként kötelezettséget lehet vállalni (Ptk. 272-276. §), így kötelmi alapon akár korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság esetén is létrejöhet mögöttes felelősséggel működő konstrukció.

A mögöttes tagi felelősség eshetőségessége tehát nem köthető csak a közkereseti társasághoz és a betéti társasághoz: ráadásul nem csak kötelmi, hanem törvényi alapon is működnek mögöttes felelősséggel jogi személyiségű jogalanyok nem minősülő társaságok. A közös vállalat, mint jogi személy tartozásaiért, amennyiben a vállalat vagyona a tartozásokat nem fedezi, a tagok törvény alapján együttesen - vagyoni hozzájárulásuk arányában -, kezessként felelnek [1997. évi CXLIV. törvény (rég. Gt.) 106. § (1) bekezdés]. A betéti társaság kültagjánál pedig a jogi személyiség nélküli jogalanyiság ellenére hiányzik a mögöttes felelősség.³²

A mögöttes felelősség előfordulása tehát ismételten nem a jogalanyisággal összefüggő kérdés, mögöttes felelősség jogi személy és jogi személyiség nélküli jogalany társaságok esetén egyaránt előfordulhat, illetve a törvény erejénél fogva előfordul: a jogi személyiség nélküli jogalany kategória mögöttes tagi felelősségre figyelmeztető jelzésnek sem alkalmas.

Van-e esetlegesen társadalmi haszna a jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának?

Ha jogalkotási szempontból vizsgáljuk ezt a kérdést, azt kell megállapítanunk, hogy a jogi személyiség nélküli jogalany a jogszabályokban a jogi személyek mellett pusztán megkettőzősként, szinonimaként szerepel: több mint 250 törvény, kormányrendelet és miniszteri rendelet hatályát egyszerre terjeszti ki a jogi személyre és a közkereseti társaságot és a betéti társaságot magában foglaló jogi személyiség nélküli jogalany kategóriájára.

A jogi személyiség nélküli jogalany kategóriának így egyfelől a jogalkotásban haszna nincs, az a jogszabályok szövegezését nem egyszerűsíti, másfelől a jogalkotásban előforduló hibák, így például egyes jogszabályok hatályának a jogi személyiség nélküli jogalanyokra történő kiterjesztésének elmulasztása indokolhatatlan joghátrányokra vezet.

Ilyen mulasztás miatt volt kénytelen kimondani a Legfelsőbb Bíróság (BH 1993/391.), hogy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, így a betéti társaság alapítványt nem hozhatott létre. „A betéti társaság a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezései alapján részt vehet a gazdasági életben és az ezekhez kapcsolódó polgári jogi jogviszonyokban, de arra nincs mód, hogy jogi személyiséggel nem rendelkező társaság Ptk. 74/A. § szerinti jognyilatkozatát a bíróság alapítvány létrehozására érvényesnek fogadhassa el” – szögezte le az 1994. január 1. napja előtt hatályos szabályok³³ alapján a Legfelsőbb Bíróság.

Az elméleti alap hiánya mindig szükségszerűen további fogalmi zavarokhoz is vezet, így például számos jogszabály - az európai szövetkezetéről szóló 2006. évi LXIX. törvénytől

³² Természetesen a Gt. általános szabályai szerint feltételeken a kültag is felelhet mögöttesen: a Gt. 50. § (1) bekezdése szerint: A korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság jogutód nélküli megszűnése esetén nem hivatkozhat korlátolt felelősségére az a tag (részvényes), aki ezzel visszaélt. A korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság azon tagjai (részvényesei), akik korlátolt felelősségükkel, illetve a társaság elkülönült jogi személyiségével a hitelezők rovására visszaélték, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért.

³³ A Ptk. 1994. január 1. napja előtt hatályos 74/A § (1) bekezdése így rendelkezett: „Magánszemély és jogi személy (a továbbiakban együtt: alapító) - tartós közérdekű célra - alapító okiratban alapítványt hozhat létre.”

kezdve a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényen át és a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvényen keresztül - a hatályát a „jogi személyiség nélküli szervezet” kategóriájára terjeszti ki. A Ptk. sem a szervezet, sem a jogi személyiség nélküli szervezet kategóriáját nem ismeri, felmerülhet tehát a kérdés, hogy akkor egy vizsgálóra a tételeket szisztematikusan kidolgozó háromfős diák-együttműködés jogi személyiség nélküli szervezetként például a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 128. § szerint árverési vevőként jegyzőkönyvezhető-e?

Az elméleti alap nélküli kategória a jogszabályok címzettjeinek helyzetét sem könnyíti meg: a jogi személyiség nélküli jogalany megjelöléssel találkozó nem jogász végzettségű szerződő felek vagy jogi tárgyat tanulók számára a kategória jelentőséggel nem bíró vagy kifürkészhetetlen jelentőségű jogászai hókuszpókusznak tűnik – így a társadalmi költségek tekintetében figyelembe kell venni a kategória elmagyarázására fordított számtalan jogtanári munkaórát is.

Meg kell jegyezni, hogy a jogi személyiség nélküli jogalany elnevezés már önmagában is egy ellentmondás: a jogi személynek ugyanis más értelmet nem tudunk adni, mint azt, hogy egy önálló jogalany. A jogi személyiség nélküli jogalany tehát továbbfordítva önálló jogalanyiság nélküli jogalanyt jelent, ami nyilvánvalóan már önmagában, nyelvtanilag is értelmezhetetlen.

Megállapíthatjuk, a jogi személyiségű jogalany kategóriája társadalmi hasznot sem hordoz: a születésekor üres, a folyamatok félreértésén alapuló megjelölés a további évtizedekben sem töltődött meg tartalommal. A múlt félreértését nem érdemes magunkkal vinni a jövőbe.

KÖVETKEZÉSKÉPPEN a jogalkotás részéről a továbbiakban nem tartható fenn a gazdasági társaságok halmazának kettéhasítása jogi személy és nem jogi személy gazdasági társaságokra. A gazdasági társaságok kategóriája a jogalanyiság szempontjából egységes, a közkereseti társaság, a betéti társaság, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság egyaránt jogi személy.

Ennek ellenére az Országgyűlés által elfogadott 2009. évi CXX. törvény (az új) Polgári törvénykönyvről indokolatlanul továbbra is életben tartja ezt a gondolati szempontból üres kategóriát.

A 2009. évi CXX. törvény 2:73. § (1) bekezdésében a jogi személyiség nélküli jogalany meghatározása is kísérletet tesz: „A polgári jog alanya lehet az a szervezet is, amelyet törvény jogokkal ruház fel, és kötelezettségekkel terhel, meghatározva a szervezet képviselőjét, valamint a kötelezettségek teljesítéséért való vagyoni helytállás módját. A jogi személyiség nélküli jogalany perben állhat.”

Az elméleti alap hiányában a definíciós kísérlet eleve kudarcra volt ítélve, láthatjuk, hogy gyakorlatilag nem mond többet, mint hogy jogi személyiség nélküli jogalany az, amit törvény annak nevez. A jogalanyiság és a szervezet kapcsolatáról fent írtaknak megfelelően a definíciós próbálkozás abból a szempontból is sikertelen, hogy a szervezet és jogalany fogalmak összemosásán alapul, mintha a szervezetnek (amelynek léte vagy nem léte egyébként közömbös a jogalanyiság szempontjából) kellene lennie képviselőjének, és nem a cselekvőképtelenségéből következően magának az arra fogalmilag rászoruló jogalanynak ír elő a jogalkotó kötelező képviselőt. A mögöttes felelősséggel kapcsolatban azt is

bemutattam, hogy a kötelezettségek teljesítéséért való vagyoni helytállás módja sem önálló csoportképző ismérv a jogi személyiség nélküli jogalany kategória fenntartására.

Az elfogadott, de hatályba nem lépett törvény revíziója során a jogalanyok osztályozását is tiszta logikával végig kell gondolni, hogy a racionalitás alapján álló, gondolati üresjáratok nélküli értékes Polgári Törvénykönyve legyen a Magyar Köztársaságnak.